

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מהתמזגות חסד וגבורה, וזה הוא מידתו של יעקב. ולכן (פסוק)
(סד) ותשא רבקה כו' ותפל מידת פחד יצחק. וזה (פסוק סה) מי
האיש הלזה ההולך בשדה, עוצם הדינים, ותתכס, ודו"ק.

[ז]

(כד, טו) ויהי הוא טרם פלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה
לבתואל בן מלקה אשת נחו
ר אחי אברהם וכדה על שכמה:

מדוע כתוב "הוא טרם" ולא "טרם כלה הוא"

(טו) ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת. לפי דרכי

² [ז] תוכן דבריו, ליישב, מהו הלשון "ויהי הוא טרם פלה לדבר והנה רבקה
יצאת", דהמילה "הוא", לכאורה אינה במקומה לפי דרכי הלשון, וצריך
להיות לאחר הפעולה "ויהי (הוא) טרם פלה [הוא] לדבר והנה רבקה יצאת
כו'". [ויש להוסיף עוד דקדוק, דהמלה "הוא" נראית מיותרת, והמשך
חכמה לא מעיר על זה כדרכו שאינו מאריך בקדוקים].

ומבאר המשך חכמה, דהנה, כיון שאליעזר ביקש מה' הוכחה מי היא בת
זוגו של יצחק, התפלל לה', שעושה סימן שיבקש מים לשתות, והנערה
שתמלא בקשתו, ותוסיף מעצמה על בקשתו, ותבקש לתת לשתות אף
לגמלים, היא הנערה הראויה ליצחק, ונקבלה תפלתו, ולפיכך עשה ה'
שרבקה יצאה כו'. ולפי זה, סיבב ה' שרבקה תצא למעיין כו', מפני הנסיון
שעשה אליעזר, אם כן, זה שיצאה רבקה, הוא המסובב, כלומר שסיבב ה'
שרבקה תצא כו' כדי לעשות בקשת אליעזר, שהיא הסיבה, שבשבילה סיבב
ה' את המסובב.

אבל באמת לא כן הדברים כפי שנראים בעין בשר ודם, אלא להפך הוא,
שכיון שנתקבלה תפלתו של אליעזר להראות לו מי היא בת זוגו של יצחק,
שם ה' בפי אליעזר לעשות נסיון זה, שכיון שרבקה יצאה כו', שם ה' בפי
אליעזר שיעשה נסיון זה שיראה אותה, אם כן לא סיבב ה' שרבקה תצא
בגלל שאליעזר עשה נסיון זה, להפך, כיון שרבקה יצאה, סיבב ה' שאליעזר
יבקש דבר זה, ויראה אותה, וזה שרבקה יצאה היה הדבר, שמחמתו סיבב
ה', והיא הסיבה, והנסיון שעשה אליעזר הוא מה שסיבב ה'.

ועל פי זה מבואר היטב לשון הכתוב, דהנה לשון "ויהי", משמעו שמפני
שביקש אליעזר על הנערה, לכן ויהי כו', שנתקבלה בקשתו והנערה יצאה.
אבל כיון שהדברים הם להפך, שמפני שהנערה יצאה, שם ה' בפיו בקשה
זו, לכן כתוב "ויהי הוא טרם כילה לדבר", דלשון ויהי משמע סיבה לבוא
למטרה, שמפני המטרה ויהי כך וכך, ואם היה כתוב "ויהי (הוא) טרם פלה

[ח]

(כד, יד) והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כדה ואשתה ואמרה
שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי
עשית חסד עם אדני:

יצחק היה מדת הדין והיה צריך לישא אשה ממדת החסד כדי שילד להם יעקב
שהוא מדת האמת דין וחסד יחד ועל פי זה מיושבים דקדוקים רבים

(כד, יד) כי עשית חסד עם אדוני. פירושו: על דרך האמת, כי
יצחק מדת גבורה, ומהתדבקות גבורה עם החסד נעשה בריח
התיכון, אמת. ולכן כאשר הרגיש ברבקה מדת החסד, אמר
(פסוק כז) ברוך ה' אשר לא עזב חסדו ואמתו, שנולד מדת אמת

¹ [ח] תוכן דבריו, דבא ליישב: א. סיום הפסוק צריך ביאור, שכבר כתוב
"אתה הכחת לעבדך ליצחק", אם כן מהו סיום הפסוק "ובה אדע כי עשית
חסד עם אדני". ב. להלן (פסוק כז) אמר אליעזר "ויאמר פרץ ה' אלי אדני
אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני", מהו לשון ואמתו. ג. להלן
כתוב (סד) "ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל: (סה)
ותאמר אל העבד מי האיש הלזה שהלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא
אדני ותקח הצעיף ותתקס", הנה מבואר שראתה את יצחק ונפלה מהגמל
לפני שידעה שהוא האדון, ורק לאחר מכן שאלה מי האיש, אם כן מדוע
נפלה מהגמל. ד. מהו הלשון ששאלה מי האיש הלזה שהלך בשדה מה
התכונה לדקדק שהולך בשדה.

ומיישב בדרך האמת, דהנה על פי דרך האמת היה יצחק מדת הדין בלבד.
וכדי שיליד את יעקב שהיה מדת האמת, שהיא שילוב של מדת הדין והחסד
היה צריך להזדווג עם אשה ממדת החסד, לפיכך חיפש אליעזר אשה ליצחק
שהיא ממדת החסד. ועל פי זה מיושב כל הדקדוקים הנ"ל, ולכן אמר
אליעזר "ובה אדע כי עשית חסד עם אדני". כיון שאם אראה בה מדת
החסד, אדע שעשית חסד, דהיינו נתת ליצחק את מדת החסד, ומיושב
דקדוק א'. וכן להלן אמר אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני, פירוש חסד
ואמת, על ידי רבקה שהיא מדת החסד, ומיושב דקדוק ב'. ועל פי זה יתבאר
היטב מדוע נפלה מהגמל, אפילו שלא ידעה שהוא האדון, שכיון שרבקה
מדת החסד, כשראתה את יצחק שהיה מדת הדין, נפלה מחמת מידת פחד
יצחק, ומיושב דקדוק ג'. ולזה דקדקה ושאלה מי האיש הזה שהולך בשדה,
ששדה רומז לדינים, ואמר לה, שהוא האדון, אז כיסתה מחמת הדינים של
יצחק, ומיושב דקדוק ד'.

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ח]

(פרק כד) (טז) וְהַנֶּעֱרַךְ טַבַּת מְרֻאָה מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה וְתֵרֵד הָעֵינָה וְתִמְלֵא כְּדָה וְתִעַל: (יז) וַיִּרְץ הַעֲבָד לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאִינִי נָא מֵעַט מִיָּם מִפְּדָךְ: (יח) וְתֹאמֶר שְׂתֵה אֲדֹנָי וְתִמְהַר וְתֵרֵד כְּדָה עַל יְדָה וְתִשְׁקָהּ: (יט) וְתִכַּל לְהִשְׁקָתָהּ וְתֹאמֶר גַּם לְגַמְלִיךָ אֶשְׁאֵב עַד אִם כָּלֹו לְשִׁתְּתָהּ: (כ) וְתִמְהַר וְתִעַר כְּדָה אֶל הַשֶּׁקֶת וְתִרְץ עוֹד אֶל הַבְּאֵר לְשָׂאֵב וְתִשְׁאֵב לְכָל גַּמְלֵיוֹ:

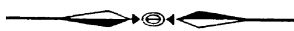
מדוע כתוב בפסוק טז עינה ובפסוק כ באר

(טז כ) ותרד העינה וכו' ותרץ עוד אל הבאר ותשאב לכל גמליו. מזה⁵ הוכחתי בתשובה כהבית שמואל (אבן העזר סימן קכח,

והרי גם אם אומר בפיו, הוא לבדו יודע מה דיבר. אבל באמת, אף על שלא מפורש כאן בכתוב אם היה אליעזר לבדו, להלן הוא מפורש שהיו אנשים עמו, כדכתיב (נד) "וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ", ופירש הרשב"ם לעיל וז"ל (י) וכל טוב אדוניו - האנשים החשובים של בית אברהם. הוא שנאמר לפנינו והאנשים אשר עמו" עכ"ל. אם כן, אם היה אליעזר אומר בפיו את הנסיון, חשש אליעזר שאחד האנשים ירוץ לאחת הנערות, ויספר לה את הנסיון, לכן מגלה לנו הכתוב שאף אחד בעולם לא ידע מה שדבר אליעזר, ורק הוא ידע מהנסיון שעשה, כיון שלא דברו בפיו, כדי שלא ישמעו האנשים שעמו ויספרו לאחת הנערות. ופירש זה הוא השלמה למה שפירש המשך חכמה לעיל, שכיון שה' עשה נסיון זה, ללמדנו שחסד הוא העמוד שכל בית ישראל נשען עליו, למדנו הכתוב, שרביקה

עמדה בנסיון זה, ולא רץ אחד מאנשי אליעזר לספר לה מהות המופת]

⁴ תמצית דבריו שהנסיון שעשה אליעזר אינו מפי עצמו אלא ה' שם אותו בפיו ומפני שרביקה יצאה כו' לכן שם בפיו נסיון זה ללמדנו שחסד הוא העיקר וה' עשה נסיון זה לכן כתוב ויהי הוא כו' שסיבב ה' דבר זה מפני שרביקה יצאה. או שבא הכתוב ללמד שאף אחד לא שמע נסיון זה, והיה הוא לבדו בזה.

⁵ [ח] תוכן דבריו, הנה בפסוק טז כתוב ותרד העינה, היינו אל המעיין, ובפסוק כ כתוב "ותרד עוד אל הבאר", מלשון "עוד", מוכח שהיה אותו מקום, אם כן יש לדקדק, מדוע כתוב בתחלה מעין ולאחר מכן באר. ועוד, אם באר אינו מעין, ואם מעין אינו באר.

ומבאר המשך חכמה דבאר אינו מאגר מים ככור מים, אבל באר הוא מעיין

הלשון הוה ליה למכתב ויהי טרם כלה הוא לדבר. אך הענין, דלפי הנראה, הבקשה של אליעזר הוא הסיבה, ומה שרביקה יוצאת וכדה על שכמה הוא המסובב. אולם האמת לא כן, כי השם רצה להראות שרביקה בת זוגו של יצחק, שם הדברים בפי אליעזר שיעשה נסיון בהשקיית מים, וידע מזה שרביקה בת זוגו. ואם כן יציאת רביקה היא הסיבה, והמסובב הוא שידבר זה אליעזר. וזה שאמר, ויהי, מה הוא שהיה, שהוא טרם כלה לדבר, היינו, שדיברו היה מהשם, ודו"ק בזה. או³ שדבר אל לבו במחשבה לבד, אם כן ההויה והמופת היו רק אליו לבדו⁴.

[הוא] לְדַבֵּר וְהָנְהָה רַבֵּקָה יִצְאָת כו' היה משמעו, שסיבב ה' שרביקה יוצאה, מחמת הנסיון שאמר אליעזר, לכן כתוב להפך, "וַיְהִי הוּא טָרַם כְּלָה לְדַבֵּר וְהָנְהָה רַבֵּקָה יִצְאָת", כלומר, שמחמת שרביקה יצאה, סיבב ה' שיעשה אליעזר נסיון זה, וכך לשון הכתוב "ויהי", מה שסיבב ה' "הוא טרם כילה לדבר", שסיבב ה' שאליעזר ידבר, ויעשה נסיון זה. זה תוכן דבריו.

[אבל צריך ביאור, מה נתכון המשך חכמה בזה, ומאי נפקא מינא אם סיבב ה' שרביקה תצא כדי שיצליח הנסיון שעשה אליעזר, או שסיבב ה' שאליעזר עשה נסיון זה מפני שרביקה יצאה, ואין ספק, שאם אין דברים בגו, לא היה הכתוב משנה הלשון להשמיענו דבר שאין בו מוסר ולימוד. אבל האמת, שדבר גדול מאוד למדנו הכתוב, דהנה אברהם ביקש אשה ליצחק שכל בית ישראל ישען עליה, והם יחד ימשיכו את דרכו של אברהם בפרסום אלקותו יתברך, אם כן, ראוי לשים לב מהו הדבר העיקרי שעליו יבנה עולם שלם של עבדי ה'. והנה, אם הנסיון בא לאליעזר מעצמו, אין בהכרח שהעיקר הוא החסד, שהרי אליעזר הוא זה שעשה נסיון זה, אלא שה' סיבב שתתקבל בקשתו להראות לו מי היא בת זוגו של יצחק. אבל לאור דברי המשך חכמה, התורה מגלה לנו מה הוא העיקר, שהרי ה' היה יכול לעשות אלפי סוגי נסיונות, ולא שם בפיו של אליעזר אלא נסיון זה, ללמדנו מוסר ולא לפנו בינה, שחסד הוא היסוד שעליו נשען כל בית ישראל, ולא בא נסיון זה לאליעזר מעצמו, אלא ה' שם אותו בפיו, והוא נפלא מאוד בס"ד]

³ עוד דרך נפלאה בא המשך חכמה ליישב מהו שינוי הלשון "הוא". ומבאר שבא הכתוב לומר, שרק הוא בלבד ידע מהמהנסיון שעשה, לכן כתוב "ויהי" "הוא", כלומר, כל ההויה [ויהי], וכל המופת [שרביקה יצאה], הכל היה רק "הוא", הוא לבדו ידע, כיון שדיבר במחשבתו ולא בפיו.

[וגם כאן צריך ביאור, מה נתכון בזה הכתוב, ומדוע באמת לא דיבר בפיו,

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ותשאב, ודו"ק⁷.

[ט]

כד, יט) ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשָׁב עד אם פלו לשָׁתת:

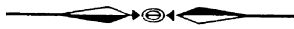
מדוע שאבה לגמלים ללא שביקש ולאליעזר רק לאחר ביקש

כד, יט) ותאמר גם לגמליך אשָׁב. למדנו⁸ שאדם צריך לחוש

שמעייך נובע הוא, פירש רש"י אותן מעיינות לא היו נובעים מים כל כך, ואינם מתמלאים מאליהם, אלא היו צריכים גם לגשמים. הנה מבואר לשון מעייך ובאר חד הוא.

ומה שכתב המשך חכמה "שהיה על ידי חפירה ובנין סביבם כדמשמע", אין זה בלשון רש"י, אלא כך משמע, דאם לא היה בנין וחפירה לא היו המעיינות מחזיקים את מי הגשמים, ולכן נקרא באר, ולפי זה באר הוא בנין שעושים כדי להחזיק את המים הנובעים על ידי שחופרים עמוק ומוצאים מים, וכן על ידי הגשמים הממלאים את הבארות.

⁷ תמצית דבריו: כששאבה מים לאליעזר המים עלו לקראתה, לכן כתוב עינה מלשון עין צופה, שהביט אליעזר איך המים עולים לקראתה, אבל כששאבה לגמלים המים, לא עלו המים לקראתה, וירדה לבאר לשאוב. ובאר ומעין הוא אותו הדבר, שמעייך שמימינו אינם נובעים בקלות, חופרים חפירה שינבעו, והם באר, שאר ומעייך חד הוא.

⁸ [ט] תוכן דבריו ליישב: א. מדוע לא הביאה מים לאליעזר לפני שביקש, כשם שנתנה לגמלים לפני שביקש. ב. מדוע לגמלים הביאה בלי שביקש. ג. מדוע באמת לא ביקש אליעזר שתתן לגמלים, וביקש רק על עצמו. ומבאר, שאדם צריך לשמור על עצמו ואין לאחר צורך לשמור עליו, אבל על בהמותיו גם לאחרים יש חובה לשמור עליהם, כיון שיש בזה משום צער בעלי חיים, ואין להם דעת לשמור על עצמן, לכן לכל אדם יש מצוה משום צער בעלי חיים לשמור עליהן, לפיכך לא נתנה מים לאליעזר רק לאחר שביקש, שאדם צריך לשמור על עצמו, אבל לגמליו הביאה גם כשלא ביקש, מחמת צער בעלי חיים. והטעם שלא ביקש שתביא לגמליו, כיון שאין דרך ארץ לאדם שיטריח חברו בשביל בהמותיו. זה תוכן דבריו.

[אבל כל דבריו כמדורש פליאה, הרי הטעם שלא ביקש לגמליו מפני שזה היה הנסיון שעשה, ככתוב לעיל בפסוק כד "וְהָיָה הַנְּעִרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הֲטִי נָא כֶּרֶךְ וְאֲשָׁתָּהּ, וְאָמְרָה שְׂתֵּה וְגַם גְּמֻלְיָךְ אֲשָׁקָה, אֲתָה הִכַּחַת לְעַבְדְּךָ

ס"ק טז), דמעיינות ובארות אחד הן בלשון תורה. וכך הוא בלשון חכמים תענית יט, בגבי נקדימון בן גוריון למלא לו י"ב מעיינות מים. ויעוין רש"י שם (ד"ה ואני) דלא היו נובעים כל כך, והיה על ידי חפירה ובנין סביבם כדמשמע. ויתכן, דכשהלכה לשאוב לה ולאליעזר, עלו המים לקראתה כמדורש רבה (חיי שרה ס, ה), והוא כמחכה ומביט לקראתה, וזה כצופה בעינו, ולכן כתיב העינה. וגבי גמלים לא עלו המים, והיתה מוכרחת לירד להבאר

נובע, אלא שלפעמים מעין אינו נובע בקל וחופרים עמוק באדמה עד שמוצאים מים, ועושים בניה סביב הבאר להחזיק את המים, ולכן בלשון תורה מעין ובאר חד הוא.

ולפי זה יובן מדוע פתח הכתוב בלשון עינה ומסיים בלשון באר, דהנה איתא במדרש רבה (חיי שרה פרשה ס סימן ה) וז"ל "ותרד העינה ותמלא כדה ותעל, כל הנשים יורדות וממלאות מן העין, וזו כיון שראו אותה המים מיד עלו" ע"כ, ולכן כתוב בלשון מעין, שנובע בקלות, והוא מלשון עין, שאליעזר היה צופה ומביט בעינו לראות, אבל כאשר ירדה להשקות לגמלים, המים לא עלו לקראתה, וירדה "לבאר" לשאוב מים, לכן כתוב באר, ומכאן מוכח, שבלשון תורה באר ומעין חד הוא, והוא ראייה לשיטת הבית שמואל באבן העזר (סימן קכח, ס"ק טז), שכתב הטעם שנהגו לכתוב בגט מקום העיר שהיא על נהרות ומעינות, ולא כותבים בארות, וכתב הטעם בזה, וז"ל "ואפשר, דנכלל בכלל מי מעיינות, כי בארות גם כן מי מעיינות, אלא שחופרים עד שנמצא המעיין" עכ"ל, ומכאן ראייה לדבריו. והראיה מתענית יבואר להלן.

⁶ עוד ראייה מביא המשך חכמה דמעייך ובאר חד הוא, דגרסינן בתענית (יט, ב) "תנו רבנן: פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות. הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד, אמר לו: הלוני שתיים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים, ואני אתן לך שתיים עשרה עינות מים. ואם איני נותן לך - הריני נותן לך שתיים עשרה ככר כסף. וקבע לו זמן. כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים כו" ע"כ. הנה מבואר שמעיינות הללו היו מתמלאים על ידי הגשמים, והוא פלא, שמעייך אינו מתמלא מגשמים, אלא נובע מעצמו, ועוד היה קשה לרש"י, איזה הלוואה היא זו, שהרי אין לו לשלם אלא ממי גשמים, ומה' הם הגשמים, ואין זה פרעון חוב משל עצמו. לפיכך פרש"י וז"ל "ואני אתן לך שנים עשר מעיינות מים - כלומר, שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים, אותן מעיינות לא היו נובעים מים כל כך, ואינם מתמלאים מאליהם כשאר מעיינות" עכ"ל. הנה פירש רש"י, שלא לזה ממש, אלא הבטיח לו שירדו גשמים ויתמלאו הבארות, ואף על פי

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך זסקל

תשפ"א, גליון מס' תט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

לְאמֹר כֹּה דָּבַר אֱלֹהֵי הָאִישׁ וַיָּבֵא אֶל הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל הַגְּמָלִים
עַל הָעֵינָן:

מדוע בתחלה רק ולאחר מכן הלך

(כד, כח-ל) וירץ לבן אל האיש כו'. שהנערה¹¹ הגידה כדברים האלה (פסוק כח), זה מה שאמר (פסוק כז) ברוך ה אלקי אדוני כו' בית אחי אדוני. והיה סבור לבן שבא אליעזר לקחת אותו לחתן עבור בתו אשר יולדה לו, כמו שדרשו רז"ל (פסוק א) וה' ברך את אברהם בכל, בת היתה לו ובכל שמה (בבא בתרא טז, ב), ולכן רץ. אולם אחרי התבוננו וראותו את הנזם והצמידים וכשמעו כו' כה דבר אלי האיש, פירוש, דברים הנראים שמכוונים אליה לבד, אז התבונן כי רק לרבקה כוון לקחת אותה לכלה לאברהם, אז בא אל האיש, ולא כרץ במרוצה ובחיפזון, ודו"ק¹².

¹¹ [י] תוכן דבריו, ליישב כמה דקדוקים בכתובים: א. בפסוק כט כתוב שלבן רץ לאליעזר, ובפסוק ל כתוב שבא לאליעזר ולא רץ. ב. מהו כפל הפסוקים, שכתוב בפסוק כח "וַתִּתְּנָה לְבֵית אִמָּהּ פְּדָרִים הָאֵלֶּה", ולבן שמע, שהרי רץ מפני זה, ולאחר מכן שוב בפסוק ל כתוב וַיִּקְשְׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי רַבְּקָה אַחֲתוֹ. ג. בפסוק כח אמרה סתם "כדברים האלה", ובפסוק ל אמרה "ויקשמעו את דברי רבקה אחתו לאמר כה דבר אלהי האיש".

ומבאר המשך חכמה כל הדקדוקים בחדא מחתא, דהנה, על הכתוב (פסוק א) וה' ברך את אברהם בכל, אמרו חז"ל בבא בתרא (טז, ב) שנוולד לאברהם בת. והנה, כשבאה רבקה וסיפרה ללבן (פסוק כז) "וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבִירָהּ אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֶסְדּוֹ וְאִמְתּוֹ מֵעַם אֲדֹנָי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נַחְמֵי ה' בֵּית אַחֵי אֲדֹנָי", חשב לבן שאברהם בא לקחתו חתן לבתו, לכן רץ לאליעזר, אבל לאחר שהתבונן בתכשיטים שקבלה (פסוק ל), ושמע מה שאמר לה דברים אישיים ששייכים אליה בלבד, "כֹּה דָּבַר אֱלֹהֵי הָאִישׁ", אז הבין שלא בא לקחתו חתן, אלא לקחת את אחותו כלה ליצחק, לכן כבר לא רץ לאליעזר, אלא הלך בלבד, ובוה מיושב כל הדקדוקים.

¹² תמצית דבריו: בתחלה לבן רץ לאליעזר, שחשב שבא לקחתו חתן לבתו של אברהם, אבל כשהבין שבא לקחת את רבקה לכלה ליצחק, רק הלך, ולא רץ לאליעזר.

לעצמו, ושמירתו על עצמו. ולאליעזר, אחרי שבקש הגמיעיני נא, נתנה לו. אבל בהמות, משום צער בעלי חיים, מוטל על אחר כמו על הבעלים. ומזה למדנו הלכה? דקוצץ אדם על ידי עצמו, אבל אינו קוצץ על ידי בהמתו, מפני שאין בה דעת, ומשנה ערוכה היא בסוף הפועלים (בבא מציעא צג, א), ולכן נתנה להם אף שלא ביקש. ומה שלא ביקש, מפני שאין דרך ארץ להטריח חבירו עבור בהמותיו, ופשוט¹⁰.

[י]

(פרק כד) : (כז) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבִירָהּ אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֶסְדּוֹ וְאִמְתּוֹ מֵעַם אֲדֹנָי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נַחְמֵי ה' בֵּית אַחֵי אֲדֹנָי: (כח) וַתִּתְּנָה לְבֵית אִמָּהּ פְּדָרִים הָאֵלֶּה: (כט) וַלְרַבְּקָה אַח וְשָׂמוּ לָבָן וַיִּרְץ לָבָן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעֵינָן: (ל) וַיְהִי כִּרְאֵת אֶת הַנְּזָם וְאֶת הַצְּמִידִים עַל יְדֵי אַחֲתוֹ וַיִּקְשְׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי רַבְּקָה אַחֲתוֹ

לְיִצְחָק וְכִּה אֲדַע כִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי" וכמו שכתב הספורנו (שם) "וגם גמליך אשקה. כי ראוי לשואל שישאל פחות מצרכו, שלא להטריח, וראוי לנדיב שיוסיף ויעשה לשואל די מחסורו או יותר", וכן מה שלא נתנה לאליעזר לפני שביקש, אין זה קושיא כלל, שאולי אנשיו שעמו אחדים מהם הלכו להביא, או שכבר שתה וכדו', אבל לאחר שביקש לעצמו, הבינה שלא שתה ולא הביא מים, לכן הביאה גם לגמליו בגלל מידת החסד שבה. וצריך עיון גדול, וה' יאיר עיני.

⁹ פירוש, פועל העושה מלאכה בגידולי קרקע, אוכל ממה שעובד בשעת מלאכה מהתורה, הוא ובני משפחתו העובדים עמו, ואפילו בהמותיו אם עובדים עמו. ויכול פועל להתנות עם בעל הבית, שבתמורה שלא יאכל, יקבל יותר כסף על עבודתו, וכן יכול להתנות על בניו הגדלים שיש להם דעת, שיאמר להם לא לאכול, אבל אינו יכול להתנות על בניו הקטנים ועל בהמותיו. ומכאן ראייה שכיון שלבהמות אין דעת, יש משום צער בעלי חיים שלא לצער אותן, וז"ל המשנה בבבא מציעא (צג, א) "קוצץ אדם על ידי עצמו, על ידי בנו ובתו הגדולים, על ידי עבדו ושפחתו הגדולים, על ידי אחתו - מפני שיש בהן דעת. אבל אינו קוצץ על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, ולא על ידי בהמתו - מפני שאין בהן דעת" ע"כ.

¹⁰ תמצית דבריו: אדם צריך לשמור על עצמו, אבל על בהמותיו יש חיוב משום צער בעלי חיים על כל אדם, לכן שאבה לגמליו ללא שביקש.